

تحلیل شاخص‌های قرآنی مدیریت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در نیروهای مسلح

محمد حسن عبدی^۱، دکتر حسین علوی مهر^۲

دکتر علی آقا صفری^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۴/۰۵

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۱۱/۱

چکیده:

در طول چند دهه از زعامت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به‌عنوان ولی فقیه و فرماندهی کل قوا، یکی از ویژگی‌های برجسته ایشان ایجاد نیروهای مسلح مقتدر و پا در رکاب برای حفاظت از منافع ملی و منطقه‌ای بوده است و شکی نیست که این توفیق عظیم، محصول مبانی فکری معظم‌له که ریشه در قرآن کریم دارد، می‌باشد. از این رو با بررسی مبانی قرآنی مدیریت ایشان در نیروهای مسلح می‌توان تفاوت مبانی مدیریت و فرماندهی برخاسته از متن قرآن و آموزه‌های دینی با مدیریت رایج در تربیت نیروی انسانی را مشخص کرد. بر این اساس هدف از انجام پژوهش حاضر بررسی و تحلیل «شاخص‌های قرآنی مدیریت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در نیروهای

مسلح» می‌باشد. روش تحقیق پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت توصیفی-تحلیلی است. گردآوری اطلاعات پژوهش حاضر به‌صورت کتابخانه‌ای و مطالعه اسناد و مدارک بوده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که فرماندهی و مدیریت مبتنی بر قرآن، در عصر پیچیده کنونی با توجه به شاخص‌هایی همچون ایمان و عمل صالح، بازدارندگی فعال، نبرد نامتقارن، اشراف فرماندهی، حضور فعال روحانیون در نیروهای مسلح، ارزش شمردن شهادت در راه خدا، تکیه بر توان معنوی و حضور مردم که همه جلوه‌هایی از دستور قرآن کریم مبنی بر ایمان و کارآمدی مدیران و فرماندهان است کاملاً کارآمد و اثربخش بوده و عامل برترساز کشور در عرصه‌های نظامی و دفاعی و عنصر بسترساز در سایر عرصه‌ها است.

کلیدواژه‌ها: اندیشه قرآنی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، فرماندهی مطلوب، نبرد نامتقارن، بازدارندگی فعال.

۱- دانشجوی دکتری، رشته قرآن و علوم، گرایش مدیریت جامعه المصطفی‌العالمیه، قم. m110abdi2020@gmail.com

۲- استاد تمام گروه تفسیر، جامعه المصطفی‌العالمیه، قم. ایران

۳- استادیار قرآن و علوم گرایش مدیریت جامعه المصطفی‌العالمیه، قم.

Analysis of Quranic Indicators of Imam Khamenei's (A.S.) Management in the Armed Forces.

Mohammad Hassan⁴ - Abdi Ali Agha Safari⁵

Abstract: During the decades of Imam Khamenei's (may Allah protect him) leadership as Supreme Leader and Commander-in-Chief, one of his outstanding features has been the creation of powerful and capable armed forces to protect national and regional interests, and there is no doubt that this great success is the product of His Holiness's intellectual principles, which are rooted in the Holy Quran. Therefore, by examining the Quranic principles of his management in the armed forces, it is possible to determine the difference between the principles of management and command derived from the Quranic text and religious teachings and the common management in human resource training. Accordingly, the purpose of the present study is to examine and analyze "Quranic indicators of Imam Khamenei's (may Allah protect him) management in the armed forces." The research method of the present study is applied in terms of purpose and descriptive-analytical in nature. The data collection of the present study was through library and document study. The research findings show that command and management based on the Quran, in the current complex era, is completely efficient and effective, considering indicators such as faith and righteous action, active deterrence, asymmetric warfare, command nobility, active presence of clerics in the armed forces, valuing martyrdom in the way of God, relying on spiritual power, and the presence of the people, which are all manifestations of the Holy Quran's commandment on faith and efficiency of managers and commanders, and is a factor that makes the country superior in the military and defense fields and a foundational element in other fields.

Keywords: Quranic Thought of Imam Khamenei (Ayatollah Seyyed Ali Khamenei), Desirable Command, Asymmetric Warfare, Active Deterrence.

4 - Level 4 student, Imam Ali ibn Abi Talib (AS) Quran Specialist Center, Quran and Sciences (Management Orientation), (Responsible author): m110abdi2020abdi@Gmail.com.

5 - Assistant Professor of Quran and Sciences, Management Orientation, Al-Mustafa International Community: a.a.safari1364@gmail.com.

مقدمه:

حاکمیت و مدیریت مبتنی بر آموزه‌های قرآنی که در طول چهار دهه بعد از انقلاب به منصفه ظهور رسیده است، می‌توان شاخص‌های مدیریت قرآنی را از رهنمودها و سیره عملی ایشان دریافت کرده و همچون چراغ راهی برای تربیت نیروهای جوان و مدیران مؤمن و انقلابی به کار گرفت.

از این رو آشنایی با شاخصه‌های مدیریت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و تحلیل و تدوین آن از منظر قرآن امری مهم و مورد نیاز است. رهبر معظم انقلاب با الگوگیری از مبانی فکری قرآنی و به‌کارگیری اصول مدیریتی مأخوذ از قرآن توانسته است آموزه‌های مدیریتی قرآن را معیار و میزان مدیریت در رهبری و به‌ویژه در مدیریت نیروهای مسلح قرار دهد.

در این تحقیق سعی شده است که شاخصه‌های قرآنی مدیریت مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) به‌عنوان یک مدیر موفق و الگو در عرصه نیروهای مسلح؛ مورد بررسی قرار گرفته و در نهایت عناصر کارآمدی اصول مدیریتی رهبر معظم انقلاب که برگرفته از قرآن کریم است، مورد کنکاش قرار گیرد.

پیشینه پژوهش:

بر اساس جستجوهای انجام شده روشن شد که رویکرد اتخاذ شده در این پژوهش سابقه نداشته و این اثر گام نخست را در عرصه بررسی شاخص‌های قرآنی مدیریت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در نیروهای مسلح برمی‌دارد. البته درباره پیشینه عام می‌توان به برخی از مهم‌ترین مباحث همسو با این پژوهش اشاره کرد که به‌طور اختصار به تعدادی از آن‌ها اشاره می‌شود: ۱- کتاب الگوی رهبری امام خامنه‌ای، دکتر عباس شفیعی، انتشارات پژوهشگاه حوزه و دانشگاه ۲- کتاب منظومه‌ی فکری آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای، دکتر عبدالحسین خسروپناه، سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی ۳- مقاله «تبیین نظام‌مند اندیشه دفاعی مقام معظم فرماندهی کل قوا (مدظله‌العالی)» حسین مهدیان، جلال ترکاشوند، دانشگاه افسری امام علی (ع) ۴- مقاله مدیریت و فرماندهی در نیروهای مسلح از دیدگاه حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، مجید زین‌الدینی، نشریه علمی مدیریت اسلامی، دوره ۲۵ شماره ۳، ۵- مستندات قرآنی سیره مدیریتی مقام

شکی نیست که انقلاب اسلامی در طول حیات بیش از چهل‌ساله خود، همچون کوهی استوار، مقاومت کرده و بر اقتدار خویش افزوده است، به‌طوری که علیرغم تحریم و تهدید مستمر در عرصه‌های جنگ سخت، نرم و ترکیبی، کماکان در راستای آرمان‌ها و اهداف خود به‌پیش می‌رود؛ اما حقیقتی که بررسی و کنکاش در آن ضروری به نظر می‌رسد این است که الگوی مقاومت و اقتدار نظام اسلامی کدام است و ریشه در کدام مبانی فکری دارد؟ و کدام مؤلفه‌های فرماندهی در مدل رهبری نظام و فرماندهی نیروهای مسلح، این‌گونه قدرت آفرین و امنیت‌افزا بوده و کشتی انقلاب را به‌پیش می‌برد؟

نگاهی به فرماندهی بی‌نظیر یا کم‌نظیر بنیان‌گذار کبیر انقلاب اسلامی حضرت امام خمینی (ره) و رهبر معظم انقلاب حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) بر نیروهای مسلح در بیش از چهار دهه گذشته، هر پژوهشگر منصفی را متوجه ریشه‌های قرآنی اندیشه‌های مدیریتی این بزرگواران می‌کند.

از این رو دغدغه این پژوهش، بررسی شاخص‌های قرآنی مدیریت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) برای همتاسازی در بدنه نیروهای مسلح و در نتیجه ارتقاء توانمندی آنان می‌باشد. البته شکی نیست که دامنه شاخص‌های مدیریتی ایشان گسترده بوده و در این پژوهش نمی‌توان به تمام شاخص‌ها پرداخت. از این رو به‌منظور رعایت اختصار، به چند شاخص برترساز در فرماندهی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) که تأثیر قابل‌توجهی در مدیریت و فرماندهی نیروهای مسلح ما داشته است یعنی «ایمان و عمل صالح، تکیه بر توان معنوی و حضور مردم، ارزش شمردن شهادت در راه خدا، حضور روحانیون در نیروهای مسلح، بازدارندگی فعال، نبرد نامتقارن و اشراف فرماندهی» پرداخته شده است.

بنابراین مسئله اصلی در این پژوهش، تبیین نقش و جایگاه شاخص‌های قرآنی برترساز فرماندهی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به‌منظور همتاسازی فرماندهان نیروهای مسلح می‌باشد که به نظر می‌رسد در زمان حاضر، مسئله‌ای حیاتی می‌باشد.

با نگرش به برجستگی‌های شخصیت علمی و معنوی رهبر معظم انقلاب و اشراف ایشان به مبانی قرآنی

به‌وسیله افراد و گروه‌ها برای تحقق هدف‌های سازمانی^۷؛ در تعریف دیگر گفته شده است: «مدیریت، فرایند به‌کارگیری مؤثر و کارآمد منابع مادی و انسانی در برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی بسیج منابع و امکانات، هدایت و کنترل است که برای دستیابی به اهداف سازمانی و بر اساس نظام ارزشی موردقبول، صورت می‌گیرد.» (رضائیان، ۱۳۹۱: ۷) صاحب‌نظر دیگری گفته است که «مدیریت» علم و هنر هماهنگ نمودن کوشش‌ها در یک سازمان و استفاده از منابع برای نیل به اهداف معین است (الوانی، ۱۳۸۵: ۱۱).

نقطه اشتراک بین تعاریف مذکور در کتاب‌های مدیریت این است که مدیریت، هنر یا علم اداره یک مجموعه، جهت نیل به اهداف سازمانی با توجه به منابع و امکانات موجود، از طریق وظایف و فعالیت‌هایی مشخص است در قرآن کریم کلمه مدیر ذکر نشده ولی به کلمه «مدبر» و «یدبر» اشاره شده است (سجده/۵)؛ (نازعات/۵)؛ برخی از مفسران نیز اشاره به مدیریت ملائکه دارند و ملائکه را مدیران جهان مادی معرفی می‌کنند. (طریحی، ۱۳۷۵: ۲۹۸) شکی نیست لازمه مدیریت، تدبیر است زیرا تا شخصی تدبیر کننده (مدبر) نباشد، نمی‌تواند مدیر باشد.

♥ (ب) شاخص

شاخص‌ها، صفت‌ها و ویژگی‌های واقعی هستند که با آن‌ها متغیر در خارج از ذهن مشاهده و سنجیده می‌شوند. هر شاخص، نشانگر و بیانگر چیز دیگری است که با آن می‌توان وضعیت آن چیز را سنجید و در قالبی محسوس و ملموس نشان داد؛ به عبارت دیگر واژه شاخص (Indicator) یا معرف به معنای اعم، مفهوم یا عددی است که اندازه کمیت معینی را مشخص می‌نماید (امانی، مهدی و همکاران، ۱۳۵۴: ۹).

به‌عنوان مثال: اگر بخواهیم معیارهای انقلابی بودن یک مدیر را در جامعه اسلامی برشماریم، باید سراغ ویژگی‌هایی برویم که در رفتار مدیران انقلابی به‌صورت برجسته باید وجود داشته باشد؛ مانند تقوای دینی و سیاسی، ولایت‌مداری، اخلاص، فعالیت جهادی، ساده زیستی و... که هرکدام علامت یا شاخصی است برای

معظم رهبری، سعید موحدی سیرت، علی آقا صفری، فصلنامه علمی پژوهش‌های انقلاب اسلامی ۶- نقش پدافند غیرعامل در بازدارندگی از جنگ، علی جمالی، سید مصطفی مدنی، فصلنامه راهبرد دفاعی، سال سیزدهم، شماره ۵۱، پاییز ۱۳۹۴، ۷- واکاوی نقش روحانیون در تقویت ساختار نیروهای مسلح با تأکید بر اندیشه‌های امام خامنه‌ای، فصلنامه علمی مطالعات دفاع مقدس، دوره ۹، شماره ۲، ۸- کتاب عرفان سرخ (تأثیر فرهنگ شهادت‌طلبی در حفظ ارزش‌های دینی)، علیرضا ذبیح، مرکز پژوهش‌های اسلامی صداوسیما، ۱۳۸۴، ۹- بررسی نقش و جایگاه مردم در ارتقای اقتدار منطقه‌ای ایران، فاطمه مرسلی، اندیشکده راهبردی تبیین.

همان‌طور که در ابتدا به آن اشاره شد، در خصوص شاخص‌های مدیریت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به‌صورت عام پژوهش‌هایی انجام شده است که به تعدادی از آن‌ها اشاره شد، اما این نویسنده پژوهشی به‌طور خاص در موضوع شاخص‌های قرآنی مدیریت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، نیافته و به نظر می‌رسد موضوع این پژوهش «شاخص‌های قرآنی مدیریت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در نیروهای مسلح» نو می‌باشد زیرا شاخص‌های قرآنی مدیریت معظم له در نیروهای مسلح مورد تحقیق قرار نگرفته است.

مفهوم شناسی:

با نگرش به اینکه برخی متغیرها و مفاهیم نقش اساسی در شفافیت تحقیق دارند، در ابتدا به بیان چند مفهوم محوری در این پژوهش می‌پردازیم.

♥ (الف) مدیریت

مدیریت^۸ در لغت به معنای توانایی و شایستگی اداره جایی یا رهبری و کنترل فعالیت‌های در حال انجام برای رسیدن به هدف‌های موردنظر، اداره کردن، لیاقت، شایستگی، توانایی، اداره‌کننده یا اداره‌کنندگان یک اداره، سازمان و شرکت، ذکر شده است (دهخدا، ۱۳۲۵: ۴۴) و در اصطلاح تعاریف متعدد و متنوعی از سوی صاحب‌نظران و دانشمندان علم مدیریت مطرح شده که به مهم‌ترین آن‌ها اشاره می‌شود: «کار کردن با و

6. Managemen

۷. Maryp. Follett, the new state, Mass: Peter smith, 1918.

آرامش نفس و از بین رفتن بیم و هراس است (مفردات و تحقیق مفردات الفاظ القرآن، ماده أمن: ۲۰۰) و در اصطلاح به معنای تصدیق و اذعان به چیزی و التزام به لوازم آن است (علامه طباطبائی، ۱۳۷۳: ۴۹۱). کما اینکه در آیه ۲۸۵ بقره نیز بر آن تأکید شده است. در قرآن کریم هر جا سخن از ایمان می آید به دنبال آن عمل صالح را هم ذکر می کند. «...الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبَى لَهُمْ وَحَسُنَ مَا أَجْرُهُمْ» (رعد/۲۹) پس صرف اعتقاد، ایمان نیست مگر آنکه به لوازم چیزی که به آن معتقد شده ایم ملتزم بوده و آثار آن را بپذیریم. زیرا ایمان علمی همراه با سکون و اطمینان است و این اطمینان ممکن نیست جدای از التزام به لوازم آنچه مورد اعتقاد واقع شده باشد. چه بسیاری از دارندگان عادت‌های زشت و یا مضر که حتی علم به زشتی و یا ضرر عادت خود دارند، اما در عین حال آن را ترک نمی کنند و یا عذر می آورند و علت آن این است که التزام به معتقدات خود ندارند. اولین توصیه مقام معظم رهبری (مدظله العالی) به عنوان فرماندهی کل قوا، همواره تقویت ایمان فرماندهان و رزمندگان اسلام است که آثار بسیار ارزنده آن علاوه بر هشت سال دفاع مقدس در طول انقلاب ملموس است.

جدول آیات مرتبط با آثار عنصر ایمان و عمل صالح در نیروهای

مسلم

شناخت مدیر انقلابی. در فرآیند شاخص سازی مفاهیم، تجزیه شده و در نهایت تبدیل به شاخص هایی می شوند که می توان مصادیق آن ها را در خارج از ذهن مشاهده کرد. برخی از صاحب نظران به جای شاخص، از واژه ویژگی و برخی دیگر از واژه معرف هم استفاده می کنند.

♥ ج) نیروهای مسلح

نیروهای مسلح به ستاد فرماندهی کل قوا، ارتش، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و نیروی انتظامی و وزارت دفاع و سازمان های وابسته، اطلاق می شود (آئین نامه انضباطی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران: ۳).

تجزیه و تحلیل شاخص های قرآنی

مدیریت امام خامنه ای (مدظله العالی) در نیروهای مسلح مبتنی بر شاخص های متعدد و فراوانی است که بحث و بررسی همه آن ها فراتر از ظرفیت محدود این نوشتار است، لذا برخی از مهم ترین آن ها در این پژوهش مورد تجزیه و تحلیل قرار می گیرند.

◀ ۱- ایمان و عمل صالح

یکی از عناصر سازنده شخصیت انسان که در دوره معاصر توجه بسیاری از متفکران، اعم از روانشناس، فیلسوف، جامعه شناس و... را به خود جلب کرده است، مسئله ایمان است. واژه ایمان در لغت به معنای «آرامش خاطر،

ردیف	عناوین مرتبط با ایمان	شماره آیه و سوره	بیانات امام خامنه ای (مدظله العالی)
۱	ایمان عنصر اقتدار	آل عمران/۱۳۹ - محمد/۷ - حج/۳۸ - حج/۴۰ - منافقون/۸	عناصر اقتدار برای کشور چه چیزهایی است؟ من چند موردش را می شمرم: یکی ایمان اسلامی است، ایمان دینی است. ایمان دینی جزو مهم ترین عناصر مقاومت و تحرک این کشور است
۲	ایمان و آرامش روحی	فتح/۴ - رعد/۲۸ - توبه/۲۶ - انعام/۸۲ - انبیاء/۹۴ - ۲۸ رعد/۲۹ - بقره/۱۴۳ - آل عمران/۱۳۹	اگر ایمان در دل و در عمل وجود داشته باشد، کوهها در مقابل یک جامعه، یک مجموعه، یک انسان قوی، هموار خواهد شد و قدرت مقاومت نخواهد داشت.
۳	ایمان و ایثار و شجاعت	آل عمران/۱۳۹ - آل عمران/۱۲۶ - انفال/۱۰ - حج/۴۰ - نساء/۷۶	... ما اگر به وظیفه خودمان در این راه عمل نکنیم، برای خدا حرکت کنیم، برای خدا مبارزه کنیم، هدف را رضای خدا قرار بدهیم، بدون شک پیروزی نصیب خواهد شد.
۴	ایمان و افزایش تاب آوری	۲۲ احزاب/۲۲ - فصلت/۳۰ - توبه/۱۱۱	ما توقع نداشتیم که حکومت اسلامی در دوران سیطره ی مادّی و حکومت های مادّی در دنیا به وجود بیاید و مادّیون دنیا که همه ی قدرتهای مادّی را هم دارند، ساکت بنشینند تماشا کنند؛ معلوم بود که معارضه می کنند، معلوم است که اگر بتوانند تحریم می کنند، معلوم است که اگر بتوانند جنگ نظامی می کنند.

۴	ایمان و افزایش تاب‌آوری	۲۲ احزاب/ ۲۲- فصلت/ ۳۰- توبه/ ۱۱۱	ما توقع نداشتیم که حکومت اسلامی در دوران سیطره‌ی مادّیت و حکومت‌های مادّی در دنیا به وجود بیاید و مادّیون دنیا که همه‌ی قدرتهای مادّی را هم دارند، ساکت بنشینند تماشا کنند؛ معلوم بود که معارضة می‌کنند، معلوم است که اگر بتوانند تحریم می‌کنند، معلوم است که اگر بتوانند جنگ نظامی می‌کنند.
۵	ایمان و محبوبیت مؤمن	مریم/ ۹۶	«رابطه‌ی قلبی با خدا را باید قویاً حفظ کرد. حالت تقوا و پرهیزکاری و معنویّتی را که در انقلاب ما بوده و هست و باید باشد، قویاً باید حفظ کنید؛ مخصوصاً جوان‌ها. محبوب‌ترین انسان‌ها در یک جامعه در نزد پروردگار، جوان‌های پارسا و پرهیزکار و مؤمن هستند؛ این برکات الهی را جلب می‌کند و روح نشاط اسلامی را در جامعه زنده نگه می‌دارد.»
۶	ایمان و ارتقاء انگیزه دفاعی	انفال/ ۶۵- انفال/ ۶۶- بقره ۲۴۹- حج/ ۷۸- انفال/ ۷۲- نور/ ۵۵- محمد/ ۷- حج/ ۴۰- حج/ ۲۸- رعد/ ۱۷- آل عمران/ ۹	ایمان به خدا در این مقام به معنای ایمان به وعده‌های الهی است. خدای متعال در قرآن وعده‌هایی داده است که این وعده‌ها تخلّف‌ناپذیر است. وعده داده است «إِنْ تَصْرَفُوا لِلَّهِ يُصْرَفْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ»
۷	ایمان و بصیرت افزایی (مقابلیه با جنگ نرم و عملیات روانی دشمن)	سبأ/ ۱۱- نساء/ ۷۱- انفال/ ۶/ - انفال/ ۱۶- توبه/ ۱۲۳- نساء/ ۱۰۲- نساء/ ۱۰۴- بقره/ ۱۹۴- نساء/ ۶- یوسف/ ۵- انفال/ ۴۹-	اگر من بخواهم یک توصیه به شما بکنم، آن توصیه این خواهد بود که بصیرت خودتان را زیاد کنید؛ بصیرت. بلاهایی که بر ملت‌ها وارد می‌شود، در بسیاری از موارد، بر اثر بی‌بصیرتی است.
۸	ایمان و نفی دنیاطلبی (در رزمندگان)	حدید/ ۲۰- انعام/ ۳۲	علاج دل‌بستن و مجذوب شدن به دنیا این است که انسان تقوا پیشه کند که از خواص تقوا یکی همین است که «عظم العاقب فی انفسهم»؛ خدا در دل انسان، در جان انسان آن‌چنان جایگاهی پیدا می‌کند که همه‌چیز در نظر او کوچک می‌شود.

خودکشی و ... را که از آسیب‌های محیط نظامی است، خواهد گرفت.

۳- ایمان و ایثار و شجاعت

نیروی نظامی مؤمن می‌داند که منشأ همه پیروزی‌ها خداوند است و او مؤمنین را در مسیر تحقق وعده‌های الهی یاری می‌کند. چرا که خدای متعال در آیه ۱۳۹ سوره آل عمران فرموده‌اند: «شما دست برتر را خواهید داشت اگر مؤمن باشید، پس نباید به خود هراس راه بدهند». پس ما اگر به وظیفه‌ی خودمان در این راه عمل بکنیم ... بدون شک پیروزی نصیب خواهد شد (بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در افتتاحیه‌ی همایش غزه، ۱۳۸۸/۱۲/۸).

۱- نقش ایمان و عمل صالح در اقتدار نیروهای مسلح:

از دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) ایمان دینی جزو مهم‌ترین عناصر مقاومت و تحرک این کشور است (بیانات در دیدار مردم قم، ۱۳۹۵/۱۰/۱۹). همان‌طور که خدای متعال نیز می‌فرماید «وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ» (آل عمران / ۱۳۹)

۲- ایمان و آرامش روحی

از دیدگاه قرآن کریم، ایمان به خدا، از عوامل مهم و تأثیرگذار در رسیدن به آرامش روحی و روانی است. «هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيُذْأَبُوا إِيْمَانًا مَعَ إِيْمَانِهِمْ...» (فتح / ۴)؛ شکی نیست این آرامش حاصل ایمان، جلوی بسیاری از آسیب‌ها مانند ترس، فرار،

۴- ایمان و افزایش تاب آوری

وجود فشار، تحریم، جنگ و... از طرف دشمن امری طبیعی است و مؤمنین اگر آستانه تحمل پایینی داشته باشند و صبر از کف بدهند، بی شک در مسیر تعالی خود توفیق نخواهند شد. مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در این خصوص فرموده‌اند: «توقع اینکه دشمن به ما حمله نکند، توقع درستی نیست؛ بنابراین، این (مقاومت و بالا بردن آستانه تحمل) هم دستور الهی است» (بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۲۳/۱۲/۱۳۹۷).

۵- ایمان و محبوبیت فرماندهان

از منظر قرآن ایمان و عمل صالح دو عامل مؤثر در ایجاد محبت و مودت نسبت به مؤمنین‌اند. «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا» (مریم/۹۶). از این رو ایمان و عمل صالح می‌تواند با بالا بردن محبوبیت و نفوذ فرماندهان در قلوب رزمندگان، توفیقات مستمر و پیروزی‌های روزافزون برای جبهه حق به ارمغان بیاورند. مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در خصوص نقش معنویت در افزایش محبوبیت فرموده‌اند: «رابطه‌ی قلبی با خدا را باید قویاً حفظ کرد... محبوب‌ترین انسان‌ها در یک جامعه در نزد پروردگار، جوان‌های پارسا و پرهیزکار و مؤمن هستند؛ این برکات الهی را جلب می‌کند و روح نشاط اسلامی را در جامعه زنده نگه می‌دارد» (بیانات در دیدار افسار مختلف مردم، ۱۳۶۸/۰۸/۰۳).

۶- ایمان و ارتقاء انگیزه دفاعی

از نظر قرآن، ایمان نیروی نظامی، مهم‌ترین نقش را در موفقیت و پیروزی سپاه اسلام ایفا می‌کند؛ از این رو نیروی نظامی مؤمن و معتقد هرچند اندک، می‌تواند بر نیروی نظامی بزرگ و بی‌انگیزه و ضعیف الایمان پیروز شود. در آیه ۶۵ انفال می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عَشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتِينَ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ».

رهبر معظم انقلاب در این خصوص فرموده‌اند: «... ایمان به خدا در این مقام به معنای ایمان به وعده‌های الهی است... اگر خدا را نصرت کنید خدا به شما ثبات

قدم خواهد داد و شما را نصرت خواهد کرد» (بیانات در مراسم سی و چهارمین سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی (ره)، ۱۴/۰۳/۱۴۰۲).

۷- ایمان و بصیرت افزایشی (مقابله با جنگ نرم و عملیات روانی دشمن)

مقام معظم رهبری (مدظله العالی) فرموده‌اند: اگر من بخواهم یک توصیه به شما بکنم، آن توصیه این خواهد بود که بصیرت خودتان را زیاد کنید؛ بصیرت. بلاهایی که بر ملت‌ها وارد می‌شود، در بسیاری از موارد، بر اثر بی‌بصیرتی است. خطاهایی که بعضی از افراد می‌کنند، بر اثر بی‌بصیرتی است. بصیرت خودتان را بالا ببرید. آگاهی خودتان را بالا ببرید. من مکرر این جمله امیرالمؤمنین علیه‌السلام را در گفتارها بیان کردم که فرمود: «الا و لا يحمل هذا العلم الا اهل البصر و الصبر» (نهج البلاغه، خطبه ۱۷۳).

۸- ایمان و نفی دنیاطلبی (در رزمندگان)

خدای متعال در آیه ۲۰ سوره حدید می‌فرماید: «اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعَبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ...» از محتوای این آیه شریفه و آیات مشابه به خوبی روشن است که از نگاه اسلام زندگی دنیوی مقدمه‌ای برای رسیدن به سعادت در زندگی اخروی است و دل‌بستگی به بازیچه دنیا به عنوان یک ضد ارزش تلقی می‌شود.

مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در خصوص دل‌بستگی دنیا می‌فرمایند: راز انحرافی که آن روز امیرالمؤمنین در مقابل خود ملاحظه می‌کرد- و نهج البلاغه پر است از بیان این انحراف‌ها- عبارت بود از دنیاطلبی. شما امروز به دنیا نگاه کنید، همین را مشاهده می‌کنید. «الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ». حب دنیا، دل بستن به دنیا، در رأس همه‌ی خطایا و همه‌ی گناهان است (خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۸۷/۰۶/۲۹). از این رو اگر نیروهای مسلح، مسلح به سلاح ایمان بوده و دل‌بستگی به امور مادی و دنیوی نداشته باشند حتماً وعده پیروزی الهی برای آنان محقق خواهد شد و خودبه‌خود از بسیاری از آسیب‌های دنیاگرایی مصون و محفوظ خواهند ماند.

۲- بازدارندگی فعال

مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در این خصوص می‌فرمایند: «با همه تلاشمان، با همه استعداد نیروی انسانی‌مان که کم هم نیست، در راه افزایش قدرت بازدارندگی پیش خواهیم رفت و آن را به کار خواهیم گرفت، برای اینکه دشمن به فکر تعرض نیفتد و بداند که اگر چنانچه تعرض کرد، ضربه محکمی خواهد خورد» (۱۳۹۶/۰۲/۲۰). ایشان در بیانات خود بیش از ۱۶ بار به‌منظور تأکید بر بازدارندگی، به تبیین آیه ۶۰ انفال پرداخته‌اند. آنجا که می‌فرماید «وَأَعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهَبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ» «هر نیرویی در قدرت دارید، برای مقابله با آن‌ها [دشمنان]، آماده سازید! و (همچنین) اسب‌های ورزیده (برای میدان نبرد) تا به‌وسیله آن، دشمن خدا و دشمن خویش را بترسانید...» معظم له در تفسیر آیه فوق ضمن تبیین واژه «أَعِدُوا» فرموده‌اند «وَأَوْلَا أَعْدَادٍ - [یعنی] آماده کردن - به‌اندازه‌ی استطاعت؛ یعنی هیچ قانع نباشید به یک حدی؛ هر چه می‌توانید، این آمادگی را ... تأکید کنید و زیاد کنید.» (بیانات در مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه امام حسین (ع)، ۱۳۹۸/۰۷/۲۱). ایشان می‌افزایند: «حتی اگر تهدید هم نمی‌کردند باید ما این مراقبت را می‌کردیم، این آمادگی‌ها را افزایش می‌دادیم» (بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان و کارکنان ارتش ج.ا.ا، ۱۳۹۴/۰۱/۳۱).

♥ معنای «قوه»: توانمندی در تمام زمینه‌ها

معظم‌له در خصوص واژه «قوه» می‌فرماید: «منظور از قوه در آیه شریفه توانمندی و قدرت است که به اقتضای زمانه و اجتماع می‌تواند در هر عنصری اعم از سیاسی، نظامی، اقتصادی، فرهنگی و علمی ظهور پیدا کند. در زمانی منظور از قوه ظهور تفنگ و سلاح بود، اما اکنون در هر آنچه که سبب تفوق بر دشمن گردد قابل استفاده است. آنچه درباره‌ی آن باید آمادگی ایجاد کنید، اولاً «قوه» است... «قوه» یعنی قدرت، یعنی توان و نیرو» (بیانات در مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه امام حسین (ع)، ۱۳۹۸/۰۷/۲۱). «فقط هم قوه‌ی نظامی نیست؛ البته قوه‌ی نظامی هم هست اما فقط قوه‌ی نظامی نیست» (بیانات در دیدار مردم آذربایجان شرقی ۱۳۹۵/۱۱/۲۷). «قوه اعم است از قوه‌ی مادی و معنوی، از قوه‌ی اقتصادی و نظامی، از قوه‌ی علمی و اخلاقی»

بازدارنده در لغت به معنای مانع است (لغت‌نامه دهخدا) و بازدارندگی (مانع بودن) در اصطلاح به معنای متقاعد کردن حریف نسبت به اینکه هزینه‌ها و خطرات خط‌مشی احتمالی او از منافع آن بیشتر است (فالتزگراف، ۱۳۸۴: ۵۹۶).

بازدارندگی در ساده‌ترین شکل آن عبارت است از نوع ویژه‌ای از روابط اجتماعی یا سیاسی که در آن، یک‌طرف سعی بر نفوذ بر رفتار طرف دیگر داشته و وی را تهدید می‌کند تا چنانچه در سمت مطلوب عمل کند، مورد مجازات قرار نخواهد گرفت (ازغندی، ۱۳۷۴: ۲۰۴). هدف از راهبرد بازدارندگی که در حوزه دفاع پیشگیرانه جای می‌گیرد، برنامه‌ریزی، مدیریت و کلیه اقداماتی است که کشور را در برابر تهدیدهای احتمالی به درجه‌ای از آمادگی می‌رساند که باعث کاهش تهدید و آسیب‌پذیری شده و از وقوع درگیری جلوگیری می‌کند (خبیری، ۱۳۸۳: ۶۷). در گذشته غالباً تدابیر بازدارنده کشورها مبتنی بر رعب و محدود به منابع قدرت سخت بوده است. بر این اساس یک معنای ابزاری برای این مفهوم وجود دارد و آن عبارت است از ترساندن دیگری با یک مقصود خاص (فریدمن، ۱۳۸۶: ۲۱) البته در عصر حاضر افزون بر بازدارندگی سخت مانند سلاح هسته‌ای و کشتار جمعی، عوامل بازدارنده دیگری مانند پدافند غیرعامل نیز مطرح است که لازم است هر نظامی برای افزایش اقتدار و بازدارندگی خود در آن حوزه نیز تدابیر ویژه‌ای داشته باشد.

در فضای نظم ظالمانه کنونی بین‌الملل که موضوع امنیت و حفظ تمامیت ارضی و منافع ملی کشورها و همچنین پیشگیری از تهدیدها به‌عنوان یک چالش مهم برای همه کشورها محسوب می‌شود، جمهوری اسلامی ایران به‌واسطه قرار گرفتن در موقعیت جغرافیایی راهبردی و وجود منابع و معادن و ظرفیت‌های ویژه، همواره مورد طمع و تهدید قدرت‌های استکباری قرار داشته است. موضوع بازدارندگی در سند چشم‌انداز ۲۰ ساله و برنامه‌های پنج‌ساله توسعه کشور با عنوان «بازدارندگی همه‌جانبه» مطرح شده است. در بند سوم این سند آمده است: «امن، مستقل و مقتدر با سامانه دفاعی مبتنی بر بازدارندگی همه‌جانبه و پیوستگی مردم و حکومت (سند چشم‌انداز ۲۰ ساله، ۱۳۸۲)».

تظلمون) تا تمامی غرض را برساند. چون غرض حقیقی از تهیه نیرو و این است که به قدر توانائیشان بتوانند دشمن را دفع کنند و مجتمع خود را از دشمنی که جان و مال و ناموسشان را تهدید می‌کند حفظ نمایند. «(علامه طباطبایی، ذیل آیه ۶۰ انفال). موضوع بازدارندگی و تدابیر بازدارنده در آیات دیگری همچون نساء/۱۰۲، آل عمران/۲۰۰، نساء/۷۱، نیز آمده است.

نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران برابر تدابیر فرماندهی معظم کل قوا، امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) با نگاه به محیط امنیتی، پیچیده و نامشخص جهانی، اقدام‌های بسیار اثربخشی در راستای بازدارندگی فعال با تقویت سامانه‌های آفندی و پدافند عامل و غیرعامل و همچنین رشد دانش و فناوری و نفوذ منطقه‌ای و توسعه دامنه جبهه مقاومت در منطقه و جهان و فعالیت رسانه‌ای در راستای ایجاد برتری گفتمانی و مبارزه با استعمار صورت داده است به نحوی که در حال حاضر بسیاری از شعارهای ایران اسلامی در مبارزه با جبهه استکبار از زبان اندیشمندان و دانشجویان غرب و شرق شنیده می‌شود. آری بازدارندگی فعالی که امروز یکی از شیوه‌های مدیریتی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران است که متکی و مستظهر به دستورات قرآن و اسلام می‌باشد.

جدول آیات مرتبط با شاخص بازدارندگی

۳- نبرد نامتقارن

موضوع تهدیدهای نامتقارن در دهه‌های اخیر تبدیل به یکی از دغدغه‌های مهم رهبران، سیاستمداران و

(بیانات در دیدار مسئولان نظام، ۱۳۹۵/۰۳/۲۵). «هرچه می‌توانید... از لحاظ علمی خودتان را قوی کنید، از لحاظ فناوری خودتان را قوی کنید، از لحاظ تولید داخلی قوی کنید، از لحاظ نفوذ در بازارهای خارجی قوی کنید، از لحاظ کشف ظرفیت‌های فراوانی که در این کشور هست و هنوز استفاده نشده است، قوی کنید و این ظرفیت‌ها را به کار بگیرید» (بیانات در دیدار مردم آذربایجان شرقی، ۱۳۹۵/۱۱/۲۷). ایشان در ادامه تبیین آیه ۶۰ انفال می‌فرمایند: «ترهبون» فقط به معنای این نیست که آن‌ها را بترسانید که از شما بترسند؛ نه، این ترس، بازدارنده است. اگر چنانچه دشمن بیمناک شد از قدرت شما، از آمادگی شما، آن وقت این بیمناکی، بازدارنده‌ی دشمن است. باید کاری کنید که دشمن از هیبت مردان جوان مؤمن فداکار پُرانگیزه احساس بیم بکند؛ و خود این مهم‌ترین بخش بازدارنده است» (بیانات در مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه امام حسین (ع)، ۲۱/۰۷/۱۳۹۸).

علامه طباطبائی (ره) در تبیین آیه فوق می‌فرمایند: منظور از آیه این است که «قوا و امکانات دفاعی را تدارک بینید تا به‌وسیله آن دشمن خود را ترسانیده و از آنان زهرچشم بگیرید». ایشان در ادامه می‌فرمایند: «و (ارهاب ترساندن) به‌وسیله تدارک دیدن نیرو هرچند خود از اغراض صحیحی است که فواید بزرگی بر آن مترتب می‌شود و لیکن غرض اصلی از تهیه دیدن قوا ارهاب نیست و به همین جهت دنبال آن فرمود: (و ما تنفقوا من شیء فی سبیل الله یوف الیکم و انتم لا

ردیف	عنوان	شماره آیه و سوره	بیانات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)
۱	بازدارندگی	انفال/۶۰، نساء/۱۰۲، آل عمران/۲۰۰، نساء/۷۱	با همه تلاشمان، با همه استعداد نیروی انسانی‌مان که کم هم نیست، در راه افزایش قدرت بازدارندگی پیش خواهیم رفت و آن را به کار خواهیم گرفت، برای اینکه دشمن به فکر تعرض نیفتد و بداند که اگر چنانچه تعرض کرد، ضربه محکمی خواهد خورد.

اتخاذ تدابیر دفاعی در هر کشوری وابسته به دکتربین دفاعی متناسب با ماهیت تهدیدات نامتقارن موجود نسبت به آن کشور متفاوت است.

راهبردشناسان شده و متعاقب آن مقوله جنگ نامتقارن بخش عمده‌ای از ادبیات موجود در حوزه نظامی و راهبردی کشورها را به خود اختصاص داده است. از طرفی

بیانات خود می‌فرمایند: «در تعریفی از قدرت اجتماعی که در قرآن آمده، نکته‌ی بسیار جالب این است که تعداد کمی در مقابل افراد بسیاری پیروزند؛ یعنی یک حرکت ما بیست برابر ضربه خواهد زد و قدرتمندتر خواهیم شد. به شرطی که مؤلفه‌ها و جان‌مایه‌های معنوی قدرت در آن لحاظ شود» (بیانات در دیدار خانواده‌های شهدای هفتم تیر و جمعی از خانواده‌های شهدای مدافع حرم، ۱۳۹۵/۰۴/۰۵).

جدول آیات مرتبط با شاخص جنگ نامتقارن

◀ شاخصه‌های قدرت افزایشی در نبرد نامتقارن از دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

«در الگوهای اندیشه‌ی مدرن وقتی صحبت از قدرت می‌شود، صرفاً مفهوم قدرت این جهانی را مدنظر دارند. این در حالی است که اسلام در نظام معنایی خود، تعریفی از این جهانی و آن جهانی از قدرت ارائه داده و مؤلفه‌ها و شاخصه‌هایی را برای آن بیان می‌کند که بخشی از آن فراتر از قدرت مادی است» (معناکاوی جنگ نامتقارن، محسن محمدی الموتی). رهبر انقلاب که همواره آیات قرآن کریم را با نگرشی سیاسی اجتماعی مورد توجه قرار داده و شاخصه‌های قدرت را در جنگ نامتقارن از دید دینی و قرآنی معرفی می‌نمایند، به کرات در بیانات خود به مؤلفه‌هایی از قدرت پرداخته‌اند که فراتر از قوای مادی و محاسبات این جهانی است. معظم له در فرازی از

ردیف	عناوین	شماره آیه و سوره	بیانات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)
۱	اراده برخواسته از ایمان	بقره/۲۷۷، انفال/۶۵ و محمد/۱۱	توکل، اعتماد به خدا، اعتماد به پیروزی نهایی، اعتماد به قدرت انسان، به قدرت اراده‌ی انسان مؤمن؛ این را ما داریم؛ این شد جنگ نامتقارن... نگذارید اراده‌تان سست بشود.
۲	ولایت‌پذیری	نساء/۵۹	همه اجزای آن به یکدیگر و به آن محور و مرکز جامعه اسلامی؛ یعنی ولی متصل باشند و از درون، دارای یک اتحاد و ائتلاف باشند (آیت‌الله خامنه‌ای، حدیث ولایت، ج ۴۷: ۳)
۳	حضور مؤمنانه و شهادت‌طلبی	احزاب/۲۳	ملت در صحنه است، ملت در میدان است. در میان این ملت، زمره‌ی عظیمی حضور دارند که حاضرند جانشان را فدا کنند؛ این همان چیزی است که قدرت خدا را می‌آورد پشت سر انسان؛ این یعنی جنگ نامتقارن.
۴	انس یا قرآن	اسراء/۹، انعام/۱۲۵	توجه داشته باشید که نظام اسلامی و جامعه‌ی اسلامی با انس روزافزون با قرآن استحکام درونی پیدا می‌کند
۵	سایر اقدامات مرتبط با جنگ نامتقارن		نفوذ منطقه‌ای ایران، ساماندهی جبهه مقاومت در منطقه، صدور انقلاب به اقصی نقاط جهان، توسعه گفتمان عدالت‌طلبی به سایر ملل، حمایت از ملت‌های مظلوم، توسعه توانمندی موشکی، ارتقاء دانش و فن‌آوری‌هایی نظیر انرژی هسته‌ای، نانو

را ندارد» (بیانات در تاریخ ۱۳۹۵/۰۳/۰۳) «استحکام درونی نظام اسلامی و ملت ایران، ناشی از ایمان است. مردم ایران مردم مؤمنی هستند؛ حتی آن کسانی که ممکن است به چشم به نظر برسد که به بعضی از احکام اسلامی پایبندی درستی ندارند، ایمان قلبی‌شان خوب

♥ الف- اراده برخاسته از ایمان:

«معنای جنگ نامتقارن این است که دو طرف جنگ از منابع مختلف‌الحالی، با هویت‌های مختلف برخوردارند؛ این جنگ نامتقارن است؛ یعنی هر کدام از این دو طرف امکاناتی دارند، منابع قدرتی دارند که طرف دیگر آن

است؛ به خدا ایمان دارند، به دین ایمان دارند، به قرآن ایمان دارند، به ائمه‌ی هدی ایمان دارند؛ مردم باایمانی هستند. ملت ایران با ایمان است، با عزت نفس است، با اعتماد به نفس است؛ اینها موجب شده است که ساخت درونی ملت ایران و نظام اسلامی استحکام پیدا کند» (بیانات ۱۴۰۲/۰۱/۰۱).

ما با استکبار جهانی در حال جنگ نامتقارنیم؛ چرا؟ ممکن است او یک امکاناتی داشته باشد که ما نداشته باشیم اما ما هم امکاناتی داریم که او ندارد؛ آن امکان چیست؟ توکل، اعتماد به خدا، اعتماد به پیروزی نهایی، اعتماد به قدرت انسان، به قدرت اراده‌ی انسان مؤمن؛ این را ما داریم؛ این شد جنگ نامتقارن. ... نگذارید اراده‌تان سست بشود، نگذارید تبلیغات دشمن و وسوسه‌های دشمن، در اراده و عزم راسخ شما تزلزل ایجاد کند؛ این اراده‌ی مستحکم را نگه دارید؛ این ضامن پیروزی است (بیانات در تاریخ ۱۳۹۵/۰۳/۰۳). آری آنگاه که انسان به نیروی ایمان و اراده الهی مجهز شد، دیگر هیچ اندوه و ترسی از مرگ در راه خدا نخواهد داشت «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ» (بقره/۲۷۷) و قدرتی ده برابر بیشتر در بازوان و عزم و اراده او جمع شده و با جبهه کفر و نفاق به رزم و مقابله خواهد پرداخت. «يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عَشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتِينَ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ» (انفال/۶۵). ایشان در جای دیگری می‌فرمایند: «در جنگ بدر وقتی که کفار بنا کردند شعار دادن و بت‌های خودشان را اسم آوردن، پیغمبر فرمود به مسلمان‌ها بگوئید: الله مَوْلَانَا وَ لَا مَوْلَى لِكُمْ؛ (محمد/۱۱) خدا مولای ما است، پشتیبان ما است، قدرت ما متکی به قدرت او است و شما ندارید این را؛ همین جور هم شد» (بیانات ۱۳۹۵/۳/۳).

♥ ب- اطاعت و ولایت پذیری:

ولایت در فرهنگ شیعه معنای خاصی دارد که شامل محبت و اطاعت هر دو می‌شود. این دو را نمی‌شود از هم جدا کرد. این محبت و اطاعت، تولید قدرت می‌کند؛ و این قدرت عظیم حاصل از ولایت‌پذیری است که دست‌پوش قرآن است «أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ» (نساء/۵۹) و امروز در عصر ما یک تنه به مصاف

جبهه استکبار رفته و توفیقات بسیاری نیز به دست آورده است. آری ولایت‌پذیری نیز یکی از مصادیق تولید قدرت در مقابل تهدیدات نامتقارن موجود علیه جبهه مقاومت و ایران اسلامی است. البته در آیه فوق منظور از اولی الامر ائمه معصومین هستند اما در عصر غیبت «مردم باید نظام اسلامی را بپذیرند و از رهبران الهی آن در قول و عمل پشتیبانی کنند.» (تفسیر نور (۱۰ جلدی)، ج ۲: ۹۳) و ولایت‌پذیری (شامل محبت و اطاعت) از ولی فقیه حاکم داشته باشند. مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، امام خامنه‌ای نیز مفهوم ولایت‌مداری یک جامعه دینی را چنین تعریف می‌کند: همه اجزای آن به یکدیگر و به آن محور و مرکز جامعه اسلامی؛ یعنی ولی متصل باشند و از درون، دارای یک اتحاد و ائتلاف باشند (آیت‌الله خامنه‌ای، حدیث ولایت، ج ۴۷).

♥ ج- حضور مؤمنانه و شهادت طلبی

مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در این خصوص می‌فرمایند: «ملت در صحنه است، ملت در میدان است. در میان این ملت، زمره عظیمی حضور دارند که حاضرند جانشان را فدا کنند؛ این همان چیزی است که قدرت خدا را می‌آورد پشت سر انسان؛ این یعنی جنگ نامتقارن» (بیانات در تاریخ ۱۳۹۵/۳/۳). کما اینکه در آیه ۲۳ احزاب می‌فرماید: «مَنْ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا».

♥ د- انس با قرآن

خدای متعال قرآن را استوارترین هدایت‌گر معرفی نموده «إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ» (إسراء/۹) و می‌فرماید: فَمَنْ يَرِدِ اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ وَمَنْ يَرِدْ أَنْ يَضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَنَّمَا يَصْعَدُ فِي السَّمَاءِ (انعام/۱۲۵) خاصیت قرآن این است: اگر دل شما به قرآن نزدیک شد، اگر انس با قرآن پیدا کردید، بدانید خدای متعال اراده کرده شما را هدایت کند و این بزرگ‌ترین نعمت الهی است (بیانات، مورخه ۱۳۹۳/۰۳/۱۳). معظم‌له می‌فرمایند: «توجه داشته باشید که نظام اسلامی و جامعه اسلامی با انس روزافزون با قرآن استحکام درونی پیدا می‌کند و استحکام درونی آن چیزی است که جوامع را در راه‌های مطلوب خودشان

دانشگاه امام حسین (ع)، ۱۳۹۸/۰۷/۲۱.

۴- اشراف فرماندهی

برای ایجاد حرکت اثربخش و بهره‌ور در یک سازمان، مراقبت دائمی و همیشگی از آن با برآورد صحیح از وضعیت، اصلاح و بهبود آن در راستای تحقق اهداف، مأموریت و چشم‌انداز آن سازمان ضروری است. در این رابطه و در جهت بهسازی نیروهای مسلح برای انجام بهینه مأموریت‌های محوله، مقام معظم فرماندهی کل قوا، حضرت آیت‌الله‌العظمی امام خامنه‌ای، ایجاد «سامانه اشراف کلی فرماندهی کل نیروهای مسلح» را تدبیر فرمودند.

«وظیفه سامانه اشراف کلی، بررسی مأموریت‌ها، تکالیف، فرامین، تدابیر، اهداف، سیاست‌ها، راهبردها، اهداف عملیاتی و برنامه‌های ابلاغ شده به نیروهای مسلح می‌باشد. در راستای پایش تحقق اهداف تعیین شده و ارزیابی عملکرد نیروهای مسلح، طی دوره‌های زمانی مشخص، اطلاعات وضعیت و عملکرد نیروها در قالب پرسش‌نامه‌هایی جمع‌آوری می‌شود. با توجه به پاسخ‌نامه‌ها، نتایج ارزیابی میدانی و اطلاعات موجود در معاونت‌های تخصصی بررسی، تحلیل و ارزیابی می‌شود و در قالب گزارش‌های موضوعی، سازمانی و مأموریتی به عرض فرماندهی معظم کل قوا می‌رسد. محتوای گزارش‌های تقدیمی اشراف شامل وضعیت آمادگی رزمی، توان رزمی، شایستگی رزمی، میزان توجه و موفقیت در اجرای فرامین، تدابیر و برنامه‌های ابلاغی و میزان اهتمام و موفقیت در رفع عیب‌ها و نقص‌ها است. همچنین در این گزارش‌ها پیشنهادهایی برای بهبود وضعیت و عملکرد سازمان‌ها و نیروها تقدیم می‌شود» (سند راهبردی تحول اشراف فرماندهی معظم کل قوا، ۱۳۹۵: ۴).

آیات متعددی از قرآن کریم بر اشراف بر امور تأکید دارند. آیه ۵۵ سوره یوسف «قَالَ اجْعَلْنِي عَلَىٰ خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ» (یوسف) گفت: «مرا سرپرست خزاین سرزمین (مصر) قرار ده، که من نگاهبانی آگاه (و دارای اشراف) هستم.» نویسنده تفسیر اطیب البیان در تفسیر عبارت «إِنِّي حَفِيظٌ» می‌نویسد: منظور یوسف از حفیظ و علیم بودن این است که من (به خاطر اشرافی که دارم) نمی‌گذارم (در مصر آذوقه و...) تفریط شده

و به‌سوی مطلوب‌های خودشان قادر می‌سازد و قدرت برخورد با چالش‌ها را به جوامع می‌دهد. باید در درون مستحکم بود. این استحکام درونی به برکت انس با قرآن حاصل می‌شود» (بیانات در محفل انس با قرآن، ۱۳۹۳/۰۴/۰۸). انس با قرآن می‌تواند در دو محور به ما کمک کند. یکی اینکه انس با قرآن، هدایت عقلانی جامعه را افزایش می‌دهد. دوم اینکه اعتماد عمومی را به‌مثابه سرمایه اجتماعی که قدرتی است مادی، نسبت به نظام افزایش می‌دهد.

انس با قرآن از منظرگاه اسلامی رهبر معظم انقلاب، منجر به یک‌سری نمودهای فردی و اجتماعی می‌شود. تقویت ایمان، توکل، اعتماد به وعده‌ی الهی، سلب ترس و خوف از قدرت‌های مادی در فرد و جامعه و... همه‌اش نتیجه‌ی انس با قرآن است. اینجاست که انس با قرآن با قدرت سیاسی و اجتماعی، ارتباط می‌یابد. رهبر انقلاب یک رابطه همبستگی بین انس با قرآن و عدم ترس از قدرت‌های مادی در جنگ نامتقارن برقرار می‌کند.

علاوه بر موارد فوق که همه نمونه‌های از قدرت‌های متکی به ایمان جامعه ایمانی در تقابل به جبهه استکبار است، اقدامات دیگری نظیر نفوذ منطقه‌ای ایران، ساماندهی جبهه مقاومت در منطقه، صدور انقلاب به اقصی نقاط جهان، توسعه گفتمان عدالت‌طلبی به سایر ملل، حمایت از ملت‌های مظلوم، توسعه توانمندی موشکی، ارتقاء دانش و فن‌آوری‌هایی نظیر انرژی هسته‌ای، نانو و... که همه از مصادیق آیه شریفه ۶۰ انفال «وَأَعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَ مِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهَبُونَ بِهٖ عَدُوَّ اللَّهِ وَ عَدُوِّكُمْ وَ آخِرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَ مَا تَنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفِّ إِلَيْكُمْ وَ أَنْتُمْ لَا تَظْلُمُونَ» می‌باشد. در توضیح واژه «قُوَّة» در آیه فوق رهبر معظم انقلاب می‌فرماید: منظور از قوه در آیه شریفه توانمندی و قدرت است که به اقتضای زمانه و اجتماع می‌تواند در هر عنصری اعم از سیاسی، نظامی، اقتصادی، فرهنگی و علمی ظهور پیدا کند. در زمانی منظور از قوه ظهور تفنگ و سلاح بود، اما اکنون در هر آنچه که سبب تفوق بر دشمن گردد قابل استفاده است. «آنچه درباره‌ی آن باید آمادگی ایجاد کنید، اولاً «قُوَّة» است... «قُوَّة» یعنی قدرت، یعنی توان و نیرو» (بیانات در مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان

و بیجا مصرف گردد... (طیب، ۱۳۷۸: ۲۳). در طرح اشرف فرماندهی نیز سازوکار پیش بینی شده به نحوی است که سلسله مراتب فرماندهی به عنوان کارشناسانی حفیظ و علیم به طور مستمر بر امور محوله نظارت داشته و می توانند دائماً اشرف و تسلط خود را بر امور ارتقاء بخشند. در داستان انتصاب طلوت، نیز خدای متعال داشتن اشرف علمی و آگاهی کامل بر امور و وظایف را، جزء شروط لازم فرماندهی برمی شمارند. «... قَالَ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَ زَادَهُ بِسُطَّةٍ فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ...» (بقره/۲۴۷). از این رو قدرت علمی و توانایی جسمی برای انجام مأموریت، دو شرط لازم برای مدیران است اما داشتن توانایی علمی (اشرف) مهم تر از توانایی جسمی است. (زیرا ابتدا کلمه علم آمده سپس جسم) اعلم بودن و اشرف کامل بر امور، در گزینش مدیران یک اولویت مهم است. (تفسیر نور، بقره/۵۵). همچنین در آیه ۵۲ آل عمران خدای متعال یکی از شروط مدیریت را آگاهی، اشرف و شناخت اطرافیان و کارکنان به لحاظ کارآمدی و وفاداری و... می داند.

از دیگر ویژگی های فرماندهی و مدیریت این است که مدیر باید در جستجوی عوامل شکست، ابتدا به دنبال عوامل داخلی و ضعف های سازمانی باشد، سپس عوامل خارجی را بررسی نماید، زیرا عوامل داخلی به دست مدیران سازمان قابل کنترل است. کما اینکه خدای متعال می فرماید: «وَلَمَّا أَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ... قُلْتُمْ أَنَّى هَذَا قُلْ هُوَ مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِكُمْ...» (آل عمران/۱۶۵). در جستجوی عوامل شکست، ابتدا به سراغ عوامل درونی و روحی و فکری خود بروید، سپس عوامل دیگر را پیگیری کنید. در جای دیگر می فرماید: «مَنْ تَلَّاهُ هِجْرٌ صَاحِبٌ عَمَلِيٍّ رَا تِبَاهٍ نَمِي كُنْم...» «أَنْتِي لِأَضْيَعُ عَمَلٍ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْتِي بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ...» (آل عمران/۱۹۵). از این آیه شریف استفاده می شود، در سازمان ها باید روشی جهت شناسایی کسانی که وظیفه خود را به خوبی انجام می دهند، وجود داشته باشد تا ضمن تشویق آن ها، انگیزش سازمانی را تقویت نمود. در نیروهای مسلح این سازوکار در قالب طرح اشرف به منصف ظهور رسیده است.

یکی دیگر از ابعاد طرح مهم اشرف در نیروهای مسلح که در عمل به آیه شریفه ۵۸ نساء (إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا) قابل بیان است. شناسایی افراد شایسته و دارای صلاحیت و سپردن مسئولیت ها به افراد کاردان و توانمند است که در طرح اشرف در دستور کار می باشد. اشرف دارای الزاماتی است که کشف شایستگان و یافتن راهکارهای اثربخش، تخصیص منابع، نظارت دقیق و مستمر و حرکت برابر برنامه از جمله الزامات آن است و لذا آیات متعدد دیگری از قرآن بیانگر توجه به آن می باشند. (زخرف/۳۲، محمد/۳۱، اعراف/۸، ملک/۲، کهف/۳۰).

آیات بیانگر ضرورت اشرف فرماندهی

ردیف	متن آیه	شماره آیه و سوره	دلالت	ارتباط با طرح اشرف
۱	قَالَ اجْعَلْنِي عَلَىٰ خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلَيْكُمْ	یوسف/۵۵	لزوم آگاهی و اشرف مدیران	اشرف فرماندهی و دانش مدیران
۲	قَالَ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَ زَادَهُ بِسُطَّةٍ فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ...	بقره/۲۴۷	لزوم آگاهی و اشرف مدیران	اشرف فرماندهی و دانش مدیران
۳	وَ يَلْمِزُهُمُ الْكِتَابَ وَ الْحِكْمَةَ وَ التَّوْرَةَ وَ الْإِنْجِيلَ	آل عمران/۴۸	لزوم آگاهی و اشرف مدیران	اشرف فرماندهی و دانش مدیران
۴	فَلَمَّا أَحْسَرَ عَيْسَىٰ مِنْهُمْ الْكَفْرَ قَالَ مَنْ تُنصَارِي إِلَى اللَّهِ	آل عمران/۵۲	لزوم اشرف و شناخت کارکنان	اشرف فرماندهی استعدادیابی
۵	وَلَمَّا أَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ قُلْتُمْ أَنَّى هَذَا قُلْ هُوَ مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِكُمْ...	آل عمران/۱۶۵	توجه به عوامل درونی آسیب ها	اشرف فرماندهی در آسیب شناسی
۶	أَنْتِي لِأَضْيَعُ عَمَلٍ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْتِي بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ...	آل عمران/۱۹۵	شناسایی کارکنان کارآمد و تشویق آنان	اشرف فرماندهی در انگیزه بخشی
۷	إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا	نساء/۵۸	شناسایی افراد لایق	اشرف فرماندهی در انتصابات

۵- حضور فعال روحانیون

(مدظله‌العالی) در خصوص وظیفه روحانیون می‌فرماید: (باید درس اخلاق بگوئید، درس اخلاق سیاسی هم بگوئید، درس اخلاق و معنویت هم بگوئید، تحلیل سیاسی هم بدهید، دشمن درونی را هم - که نفس اماره یا شیطان رجیم است - معرفی کنید، دشمن اجتماعی را هم - که شیطان بزرگ یا شیطان‌های گوناگون‌اند - معرفی کنید، ایادی و اذنان شیطان را هم معرفی کنید) (بیانات در جمع روحانیون، ۱۳۷۶/۱۰/۰۳).

۴- مشارکت در فعالیت‌های رزمی در کنار سایر نیروهای مسلح کما اینکه قرآن کریم نیز بر این مهم تأکید می‌فرماید: «وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ» (بقره/۱۹۰) و آیه ۳۱ سوره محمد «وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّىٰ نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالضَّابِرِينَ وَنَبْلُوَنَّكُمْ» و همچنین در آیه ۷۴ انفال و توبه/۱۱۱ و توبه/۴۱ و بقره/۱۹۰، حج/۷۸، صف/۱۱، نساء/۷۶.

۵- تأثیرگذاری قلبی و ایمانی: اما کار اصلی روحانیت به فرموده فرماندهی معظم کل قوا، امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) تأثیرگذاری قلبی و ایمانی بر نیروهای مسلح می‌باشد. ایشان در یکی از بیانات خود فرموده‌اند: «کار اصلی روحانی، مخاطب قرار دادن دل‌ها، با دل‌ها حرف‌زدن و آن‌ها را تحت تأثیر قرار دادن است و این مهم است. البته درس و استدلال و برهان و غیره هم در جای خود لازم است (بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان و کارکنان ارتش، ۱۳۷۴/۰۱/۳۰).

شکی نیست که اگر نیروهای مسلح، در کنار سلاح و تجهیزات و قدرت بدنی و تمرینات نظامی که همه از الزامات داشتن نیروی مسلح قوی و توانمند است، مسلح به سلاح ایمان و متکی به قدرت لایزال الهی باشند، با روحیه آخرت‌گرایی، شهادت‌طلبی و ایثار و شجاعت، تبدیل به یک نیروی شکست‌ناپذیر شده که در هر صورت سعادت اخروی را پیش روی خود خواهند داشت؛ و این روحیه در یک نیروی مسلح ده‌ها برابر بر قوای فشرده نیروها خواهد افزود. به تعبیر قرآن کریم مؤمنین باید به نحوی تربیت شوند که در برابر دشمن سرسخت و شدید و نسبت به یکدیگر مهربان و نرم باشند. «مُحَمَّدٌ رَّسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ...» (فتح/۲۹) و از طرفی در مقابله با دشمن مرتکب ظلم

روحانیون به‌عنوان متولیان فرهنگ دینی مردم، به‌منظور تقویت انقلاب و نظام اسلامی نقش محوری دارند. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، با تدبیر بنیان‌گذار کبیر انقلاب، حضرت امام خمینی (ره) و البته به پیشنهاد رهبر معظم فعلی انقلاب، روحانیون در بدنه نیروهای مسلح حضور پیدا نموده و به‌صورت سازمانی به تقویت بنیه اعتقادی، معنوی نیروهای مسلح پرداختند. مقام معظم رهبری در خصوص نقش روحانیون در نیروهای مسلح فرموده‌اند: «حضور مجموعه‌ای به نام عقیدتی، سیاسی در نیروهای مسلح، یکی از الهامات الهی و از برکات پروردگار بر امام بزرگوار ما و مجموعه‌ی دست‌اندرکار امور کشور بود. نقش روحانیون، نقش هدایت و دستگیری معنوی است. همه به روحانی احتیاج دارند -همچنان که به طبیب احتیاج دارند- و اگر روحانی در هر نقطه‌ای به وظایف خود عمل کند، آن‌جا را از لحاظ معنوی آباد خواهد کرد» (بیانات در دیدار مسئولان عقیدتی، سیاسی نیروی انتظامی، ۱۳۸۳/۱۰/۲۳).

حوزه‌های فعالیت روحانیون در نیروهای مسلح:

۱- اقامه نمازهای جماعت: در دین مبین اسلام از نماز به‌عنوان ستون دین نام برده شده که در سایه آن خیمه دین استوار باقی‌مانده و تمامی آثار معنوی و ثمرات مثبت دین‌داری فرصت بروز و ظهور پیدا می‌کنند. از طرفی خدای متعال در قرآن تصریح کرده است که یکی از وظایف کسانی که مکننت و موقعیتی پیدا می‌کنند، اقامه نماز است. «الَّذِينَ ان مَكَانِهِمْ فِي الْأَرْضِ، أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَآمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوُا عَنِ الْمُنْكَرِ؛ وَ لِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ» (حج/۴۱).

۲- مدیریت فعالیت‌های فرهنگی، هنری: تبیین ارزش‌ها و ضد ارزش‌ها و به تعبیری مکتبی کردن نیروها (حج/۴۱).

۳- امور تبلیغی و تدریس: تقویت مبانی اعتقادی، اخلاقی و دانش فقهی و بصیرت سیاسی کارکنان نیروهای مسلح که در قرآن هم مورد تأکید و مطالبه قرار گرفته است. «وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ» (توبه/۱۲۲) مقام معظم رهبری

شما پیکار نکردند و از خانه و دیارتان بیرون نراندند نهی نمی‌کند؛ چرا که خداوند عدالت‌پیشگان را دوست دارد. آیات مرتبط با ضرورت حضور روحانیون در نیروهای مسلح

نشوند. «لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُفَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلِيمَ يَخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ» (ممتحنه/۸). خدا شما را از نیکی کردن و رعایت عدالت نسبت به کسانی که در راه دین با

ردیف	عنوان محور فعالیت	شماره آیه و سوره	بیانات امام خامنه‌ای
۱	مدیریت فعالیت‌های فرهنگی، هنری	حج/۴۱	حضور مجموعه‌ای به نام عقیدتی، سیاسی در نیروهای مسلح، یکی از الهامات الهی و از برکات پروردگار بر امام بزرگوار ما و مجموعه دست‌اندرکار امور کشور بود.
۲	اقامه نمازهای جماعت	حج/۴۱	نقش روحانیون، نقش هدایت و دستگیری معنوی است.
۳	امور تبلیغی و تدریس	توبه/۱۲۲	همه به روحانی احتیاج دارند - همچنان‌که به طیب احتیاج دارند- و اگر روحانی در هر نقطه‌ای به وظایف خود عمل کند، آن‌جا را از لحاظ معنوی آباد خواهد کرد وظایف خود عمل کند، آن‌جا را از لحاظ معنوی آباد خواهد کرد.
۴	مشارکت در فعالیت‌های رزمی	بقره/۱۹۰، انفال/۷۴ و توبه/۱۱۱ و توبه/۴۱ و بقره/۱۹۰، حج/۷۸، صف/۱۱، نساء/۷۶ و محمد/۳۱	
۵	تأثیرگذاری قلبی و ایمانی	فتح/۲۹، ممتحنه/۸	

۶- شهادت‌طلبی

محتوم دانسته و می‌فرماید: «وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ» در آیه ۱۵۴ بقره نیز ضمن تأکید بر همین مطلب می‌فرماید هر چند شما حقیقت را درک نمی‌کنید اما شهدا زندگی ابدی دارند، هرگز به آن‌ها مرده نگویید؛ (وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ) و حتی تأکید می‌نماید که شهدا پیش خدا روزی می‌خورند: (وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ) همین محتوا را در آیه ۵۸ حج، ۷۳ نساء، ۴۱ توبه، ۷۲ انفال، ۷۴ انفال، تبیین کرده است.

امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در خصوص آثار و فرهنگ شهادت در جامعه می‌فرماید: «ملتی که شهیدپرور باشد، ملتی که توانسته باشد برای جوانان خود، برای مردان و زنان خود، قضیه کشته شدن در راه خدا را حل کند، آیا تحت تأثیر تهدید قرار می‌گیرد؟! آیا رشوه می‌گیرد؟! آیا تسلیم قدرتمندان می‌شود؟! آیا به استکبار بار می‌دهد؟! ابد! لذا امروز نگاه کنید؛ عزت

یکی از مفاهیم ارزشی که ریشه در دین داشته و مؤثرترین و بیشترین انگیزه‌ها را در مسلمانان جهت دفاع از کیان اسلام و حدودو ثغور اسلام ایجاد کرده است، مفهوم ایثار و شهادت است. قرآن کریم در خصوص جهاد، فداکاری، ایثار و شهادت‌طلبی و دفاع از کیان اسلام و وطن تأکیدات بسیاری داشته و آن را از شاخصه‌های ایمان و عمل صالح برشمرده است. نوع بشر در طول زندگی خود همیشه طالب سعادت و خوشبختی ابدی است و از این‌رو هر کس به اندازه بضاعت خود برای رسیدن به سعادت تلاش می‌کند. قرآن کریم در خصوص سعادت و خوشبختی ابدی انسان در آیه ۲۰ توبه، فرموده است: «الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ أَكْبَرُ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ» یکی از راه‌های رسیدن به سعادت بعد از ایمان به خدا، جهاد با مال و جان در راه خداست. در آیه ۱۶۹ آل عمران نیز شهدا را دارای زندگی و حیات ابدی و رزق

و عظمت کشور شما به برکت خون همین عزیزان شماس» (بیانات در دیدار جمعی از خانواده‌های شهدا، ۱۳۷۷/۰۷/۰۵).

شهادت، مرگ تاجرانه و مرگ آدم‌های زرتنگ است. این هدیه را خدا به چه کسی می‌دهد؟ خدا این هدیه را از آن نمی‌دهد؛ به کسانی می‌دهد که در راه او مجاهدت کنند (بیانات در دیدار جمعی از خانواده‌های شهدا، ۱۳۷۷/۰۷/۰۵).

تعدادی از آیات مرتبط با شهادت طلبی در نیروهای مسلح

ردیف	عنوان	شماره آیه و سوره	بیانات امام خامنه‌ای
۱	ارزش شمردن شهادت در راه خدا	توبه/۲۰، توبه/۱۱۱، بقره/۱۵۴، آل عمران/۱۶۹، حج/۵۸، نساء/۷۳، توبه/۴۱، انفال/۷۲، انفال/۷۴، احزاب/۲۳	ملت‌ی که شهیدپرور باشد، ملت‌ی که توانسته باشد برای جوانان خود، برای مردان و زنان خود، قضیه کشته شدن در راه خدا را حل کند، آیا تحت تأثیر تهدید قرار می‌گیرد؟! آیا رشوه می‌گیرد؟! آیا تسلیم قدرتمندان می‌شود؟! آیا به استکبار بار می‌دهد؟! ابدأ. لذا امروز نگاه کنید؛ عزت و عظمت کشور شما به برکت خون همین عزیزان شماس.

۷- تکیه بر حضور مردم

یکی از پایه‌های قدرت جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان یک کشور مبتنی بر مردم‌سالاری دینی، اتکا بر اراده و حضور مردم است. از این‌رو حضور و حمایت مردم در مواقع حساس، همواره زمینه‌ساز قدرت‌یابی کشور در عرصه‌های مختلف اقتصادی، سیاسی، امنیتی و فرهنگی است. پیوند نظام و مردم در ایران، پیوندی عمیق و قلبی است که زمینه‌های عمیق‌تر شدن فهم مردم در درک موقعیت‌های خطیری که برای نظام جمهوری اسلامی پیش آمده را فراهم ساخته است. نقش پررنگ مردم در پیروزی و به ثمر رساندن انقلاب اسلامی، غیرقابل‌انکار است. هیچ حادثه‌ای در تاریخ ایران همانند انقلاب اسلامی نیست که مردم در پیروزی و استمرار آن، نقش مستقیم و اساسی داشته باشند. مهم‌ترین ویژگی انقلاب اسلامی نیز، تمام نشدن نقش مردم با پیروزی آن است. به فرموده‌ی رهبر معظم انقلاب، «استمرار نقش و حضور مردم بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، از حکمت، تدبیر و ژرف‌نگری امام بزرگوار (ره) بود که ملت ایران را به درستی شناخته و باور کرده بود و به توانایی‌ها و عزم راسخ ملت ایران، ایمان داشت» (بیانات رهبر انقلاب در جمع مردم

کرمانشاه، ۱۳۹۰/۰۷/۲۰).

یکی از برکات حضور مردم در صحنه‌ی انتخابات این است که پشتوانه مردمی نظام را نشان می‌دهد: «این، در اقتدار نظام جمهوری اسلامی ایران و اقتدار کشور تأثیر بی‌نظیری دارد؛ یعنی هیچ چیزی، هیچ ابزار قدرتی به اندازه‌ی حضور مردم، قدرت افزا برای کشور نیست» ۱۴۰۰/۰۳/۲۴، گرچه ابزارهای نظامی، سیاسی و اقتصادی برای کشور قدرت افزا و قدرت زا است «اما هیچ‌کدام به اندازه حضور مردم نیست؛ حضور مردم، نظام جمهوری اسلامی را به معنای واقعی کلمه قدرتمند می‌کند، ۱۴۰۰/۰۳/۲۶». حضور و مشارکت مردم در انتخابات از لحاظ بین‌المللی نشان‌دهنده اقتدار ملی و ابهت بین‌المللی آن‌هاست: «از جهت وجهه خارجی انتخابات و حضور مردم و مشارکت مردم، نشان‌دهنده اقتدار ملی است... وقتی همه احساس کنند در دنیا -دشمن و دوست- که این ملت هوشیار است، بیدار است، سر پا است، عازم است، پُرانگیزه است، این کشور یک اقتداری، یک هیبتی در چشم همه پیدا می‌کند؛ چه دوست و چه دشمن، ۱۴۰۰/۰۱/۰۱».

البته تأکید امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) بر مشارکت

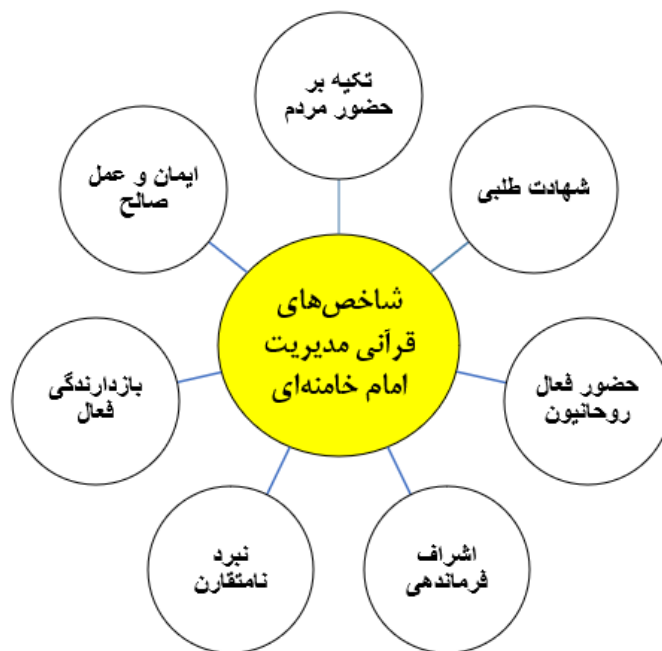
بلکه یک مسئولیت و تکلیف الهی و شرعی هم می‌باشد؛ زیرا انسان هر چند می‌تواند حق فردی و اجتماعی خود را نادیده بگیرد، ولی نمی‌تواند از تکلیف فردی و اجتماعی خویش بگذرد؛ زیرا مسئولیت به معنای بازخواست و پاسخگویی است و شخص باید پاسخگوی هر انتخاب و رفتاری باشد که در حوزه تکالیف و وظایف و مسئولیت‌ها انجام می‌دهد. البته این تکلیف، ما لایطاق نیست و از هر کس به اندازه وسعش انتظار می‌رود. خدای متعال در قرآن می‌فرماید: خداوند هیچ‌کس را جز به قدر توانایی‌اش تکلیف نمی‌کند. آنچه (از خوبی) به دست آورده به سود او و آنچه (از بدی) به دست آورده به زیان اوست. (بقره/ ۲۸۶) خداوند تنها راه رسیدن به سعادت ابدی و گذر از گذرگاه‌های متعدد و متنوع عرصه قیامت و ورود به بهشت رضوان الهی را انجام عمل به میزان استطاعت دانسته و فرموده است: وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ؛ و کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته کرده‌اند؛ هیچ‌کسی را جز به قدر توانش تکلیف نمی‌کنیم آنان همدم بهشت‌اند که در آن جاوداندند (اعراف/ ۴۲).

نکته دیگر اینکه از نظر قرآن تغییرات اجتماعی مثبت و منفی در هر جامعه‌ای به مشارکت فعال جمعی از افراد آن اجتماع بازمی‌گردد که با تعامل مثبت و منفی مسیر خود و جامعه را تعیین و تغییر می‌دهند. خداوند می‌فرماید: إِنَّ اللَّهَ لَا يَغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ؛ در حقیقت خدا وضع قومی را تغییر نمی‌دهد تا آنان خودشان وضع خود را تغییر دهند (رعد/ ۱۱ و انفال/ ۵۳).

اجتماعی مردم، به‌عنوان یک تکلیف شرعی ریشه در آموزه‌های قرآنی دارد زیرا از نظر قرآن، هر انسانی نسبت به سرنوشت خود و سایرین تکالیف شرعی داشته و کوتاهی در آن ممنوع است. حضرت موسی (ع) وقتی با عالم به علم لدنی در کشتی می‌نشیند، به حکم عقل و نقل عمل می‌کند و به مشارکت فعال در عمل اجتماعی پرداخته و نسبت به کارهای دیگران حتی استاد خویش واکنش نشان داده و سفارش‌هایی را بر اساس آموزه‌های وحیانی الهی ارائه می‌دهد. خداوند در این باره می‌فرماید: پس رهسپار گردیدند تا وقتی که سوار کشتی شدند. آن عالم، کشتی را سوراخ کرد. موسی گفت: آیا کشتی را سوراخ کردی تا سرنشینان را غرق کنی؟! واقعاً به کار ناروایی مبادرت ورزیدی (کهف/ ۷۱). در این آیه به‌صراحت تکلیف هر انسانی در دنیا نسبت به رفتارهای دیگری و مسئولیت در برابر کنش‌های آنان بیان شده است. کمترین نوع مشارکت اجتماعی در حوزه کنش‌های دیگران، واکنش مسئولیت‌آمیز توصیه یا همان امر به معروف و نهی از منکر است. حضرت موسی (ع) وقتی به سرنوشت جمعی کشتی‌نشینان می‌نگرد، بر خود واجب می‌داند تا حتی به استاد خویش نسبت به کاری که به نظرش موجب غرق شدن خود و دیگر کشتی‌نشینان می‌شود، اعتراض کند. پس انسان مؤمن نه تنها نسبت به سرنوشت خویش مسئول است، بلکه نسبت به سرنوشت سایرین نیز مسئولیت دارد و نمی‌تواند از خود سلب مسئولیت کند. پس از نظر قرآن و اسلام، نه تنها تعیین سرنوشت جمعی و مدیریت و تغییر آن، همانند تعیین سرنوشت شخصی خویش یک حق الهی است؛

آیات مرتبط با اتکا بر حضور مردم

ردیف	عنوان	شماره آیه و سوره	بیانات امام خامنه‌ای
۱	اتکا بر حضور مردم	کهف/ ۷۱، بقره/ ۲۸۶، اعراف/ ۴۲، اعراف/ ۱۱ و ۵۳	گرچه ابزارهای نظامی، سیاسی و اقتصادی برای کشور قدرت افزا و قدرت‌زا است اما هیچ‌کدام به اندازه حضور مردم نیست؛ حضور مردم، نظام جمهوری اسلامی را به معنای واقعی کلمه قدرتمند می‌کند.

مدل مفهومی پژوهش

نتیجه

ره‌آورد‌های پژوهش نشان می‌دهد که شاخص‌های مدیریتی مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در نیروهای مسلح، اعم از «ایمان و اقتدار»، نبرد نامتقارن، بازدارندگی فعال، اشراف فرماندهی، حضور روحانیون در نیروهای مسلح، ارزش‌گذار شدن شهادت در راه خدا و تکیه بر حضور مردم برگرفته از مبانی قرآنی اندیشه‌های مدیریتی معظم له می‌باشد. افزون بر آن روشن شد که مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در مدیریت الهی خویش علاوه بر اعمال یافته‌های تجربی بشری، به رهنمودها و دستورات قرآنی نیز تمسک جسته‌اند که نتیجه و برآیند آن، تحول‌آفرینی وی در سطح اقتدار نیروهای مسلح می‌باشد. همچنین اندیشه نظام‌مند و رویکرد سازمانی و ساختارمند ایشان در مدیریت نیروهای مسلح، به تبعیت از داده‌های حیات‌بخش قرآن کریم، از وی رهبری لایق، حکیم و مدبر و موفق ساخته و در پرتو همین رهبری داهیان‌ه نظام اسلامی، توانسته ضعف‌ها را شناسایی و قوت‌ها را تقویت و تهدیدات داخلی و خارجی را تبدیل به فرصت نمایند و

پیشنهادها:

- ۱- با عنایت به اینکه شاخص‌های مدیریت معظم له در نیروهای مسلح محدود به موارد پیش‌گفته نمی‌باشد، شایسته است پژوهشگران محترم به سایر ویژگی‌های مدیریتی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در نیروهای مسلح پرداخته و به تبیین آن بپردازند.
- ۲- شایسته است شاخص‌های مدیریتی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) که مبتنی بر قرآن کریم می‌باشد در متون درسی دانشجویان گنجانده شده و زمینه بسط و توسعه مباحث معرفتی مربوط به مدیریت قرآنی امام خامنه‌ای بیش از پیش معرفی شود.

منابع

- قرآن کریم.
- آئین‌نامه انضباطی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران،

- (۱۳۹۱).
- احمد بن مصطفی مراغی، (۱۳۸۳)، «تفسیر المرآعی» تاز جامع‌ترین تفاسیر معاصر اهل سنت.
- بیدگلی، محمد، رجبی ده برزوئی، (۱۳۹۴)، واکاوی نقش روحانیون در تقویت ساختار نیروهای مسلح با تأکید بر اندیشه‌های امام خامنه‌ای، فصلنامه علمی مطالعات دفاع مقدس، دوره ۹، شماره ۲.
- بیانات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، <https://farsi.khamenei.ir>.
- تهرانی، محمد ثقفی، (۱۳۹۸)، تفسیر روان جاوید، تهران: انتشارات برهان، چاپ سوم.
- حسین بن محمد، راعب، (۵۰۲ق)، مفردات و تحقیق مفردات الفاظ القرآن.
- خسروپناه، عبدالحسین، (۱۳۹۶)، منظومه‌ی فکری آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای، سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- ذبیح، علیرضا، (۱۳۸۴)، کتاب عرفان سرخ (تأثیر فرهنگ شهادت‌طلبی در حفظ ارزش‌های دینی)، مرکز پژوهش‌های اسلامی صداوسیما.
- زین‌الدینی، مجید، (۱۳۹۶)، مدیریت و فرماندهی در نیروهای مسلح از دیدگاه حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) نشریه علمی مدیریت اسلامی، دوره ۲۵ شماره.
- سید بن قطب بن ابراهیم شاذلی تفسیر «فی ظلال القرآن».
- شفیعی، عباس، (۱۴۰۲)، الگوی رهبری امام خامنه‌ای، انتشارات پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، چاپ اول.
- طباطبائی، محمدحسین، (۱۳۸۹)، تفسیر المیزان، نشر بنیاد علمی و فکری علامه طباطبائی.
- طیب، سید عبدالحسین، (۱۳۷۸)، اطیب البیان فی تفسیر القرآن، تهران: انتشارات اسلام، چاپ دوم.
- فخرالدین رازی، (۶۰۶ق)، تفسیر «مفاتیح الغیب» معروف به «التفسیر الکبیر»، اهل سنت.
- قرائتی، محسن، (۱۳۸۳)، تفسیر نور، تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، چاپ یازدهم.
- مکارم شیرازی، ناصر و همکاران، (۱۳۸۶)، تنظیم احمدعلی بابایی، تهران: دارالکتب اسلامی.
- مهدیان، حسین، ترکاشوند، جلال، (۱۳۹۲)، تبیین نظام‌مند اندیشه دفاعی مقام معظم فرماندهی کل قوا (مدظله‌العالی) دانشگاه افسری امام علی (ع).
- موحدی سیرت، سعید، صفری، علی آقا، (۱۳۹۵)، مستندات قرآنی
- سیره مدیریتی مقام معظم رهبری، فصلنامه علمی پژوهش‌های انقلاب اسلامی.
- مدنی، سیدمصطفی، جمالی، علی، (۱۳۹۴)، نقش پدافند غیرعامل در بازدارندگی از جنگ فصلنامه راهبرد دفاعی، سال سیزدهم، شماره ۵۱.
- مرسلی، فاطمه، (۱۳۹۸)، بررسی نقش و جایگاه مردم در ارتقای اقتدار منطقه‌ای ایران، اندیشکده راهبردی تبیین.

